

TÜRK HUKUK DÜZENİNDE MEVCUT YAPTIRIM TÜRLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Barış TEKSOY
Hukukun Temel Kavramları Dersi

1) CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİ

- Hukuka aykırılıklar çok çeşitli biçimde gerçekleşebilir. Her hukuka aykırılık bir suç oluşturmaz, ama her suç bir hukuka aykırılıktır.
- **Hukuka aykırılık ≠ suç (!)**
- Hukuka aykırı davranışların ya da eylemlerin sadece bir bölümü suç sayılmıştır. Çünkü “suç” topluma, kamuya karşı işlendiği kabul edilen, kamuyu ve toplumu en çok rahatsız eden hukuka aykırı davranışlardır. Bu nedenle, “suç” oluşturan bir davranış ya da eylemin karşılığı, belki de en ağır yaptırım türü olan cezadır.

1) CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİ

- **Ceza:** suç işleyen kişinin, belirli bir çektirmeye, yoksun bırakmaya konu olmasıdır. Bu çektirme gerekli görüldüğünde fiziksel içerikli de hürriyeti ortadan kaldırıcı da olabilir. Bu cezalandırma, kamu adına, devlet tarafından gerçekleştirilir.
- Türk hukukunda ve neredeyse tüm çağdaş hukuk düzenlerinde geçerli olan ilke, **suç ve cezaların kanunîliği ilkesidir.** Buna göre, suç ve cezalar (+güvenlik tedbirleri) ancak kanunla belirlenebilir.
- Türk ceza hukukunda mevcut olan ceza ve güvenlik tedbirleri türleri şu şekildedir:

1) CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİ

○ A) Hapis cezaları:

- (!) Gözaltına alma hapis cezası değildir.
- (!) Tutuklama hapis cezası değildir.
- Her ikisi de geçici tedbirlerdir, hapis cezası alınırca, yatılan süreler ceza süresinden sayılır.
- a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası

Türk ceza hukukunda var olan en ağır cezadır. Yaşam boyu sürer. Sıkı güvenlik rejimine tâbidir. Diğer hapis türlerine göre daha ağır ve fazla kısıtlamalar vardır. (Koşullu salıvermeden ancak 30 yıl sonra yararlanabilir.)

1) CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİ

- o b) Müebbet hapis cezası

Bu hapis cezası da yaşam boyu sürer. Ağırlaştırılmışıya göre daha hafif ve az sayıda, süreli hapis cezasına göre daha ağır ve fazla sayıda kısıtlamalar içerir. Koşullu salıvermeden ancak 24 yıl sonra yararlanabilir.

- o c) Süreli hapis cezası

En az 1 ay en çok 20 yıl sürer. 2/3 infaz edildikten sonra koşullu salıvermeden yararlanabilir.

(Kısa süreli hapis cezaları: 1 yıl ve daha az süreli hapis cezasıdır. Bunların yerine, alternatif yaptırımlar uygulanabilir. Alternatif yaptırımlar: meslek veya sanat eğitimi, seyahat sınırlaması, kamu yararına bir işte çalışma)

1) CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİ

- **B) Adlî para cezası:**

- Bazı suçların karşılığı olarak, mahkemenin para cezasına hükmetme olanağı vardır. Bu şekilde hükmedilen adlî para cezası, hükümlü tarafından devlet hazinesine ödenir.

- **C) Güvenlik tedbirleri:**

- Bazı suçlar bakımından, hapis cezası ya da adlî para cezası öngörülmemiş, bunlardan farklı olarak güvenlik tedbirleri öngörülmüş olabilir. Bunlar teknik anlamda ceza değildirler, ancak bazen ceza yerine bazen de ceza ile birlikte, işlemiş olduğu suç nedeniyle kişi üzerinde zorla uygulanan yaptırımdırlar.

1) CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİ

o Güvenlik tedbirlerine örnekler:

- Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma (memur olamama, yönetici olamama, sürücü belgesinin alınması, meslekten men)

- Zorallm/müsadere: Eşya ya da kazanç müsadere

Suçla ya da suçun işlenmesiyle ilişkisi olan eşyanın, mahkeme kararıyla devlet hazinesine mal edilmesi: eşya müsadere

Suçun işlenmesi ile elde edilen ya da suçun konusunu oluşturan maddî kazançların devlet hazinesine mal edilmesi : kazanç müsadere

(!) yalnızca suçla ilişkili olan eşya veya kazanç müsadere edilebilir.

- Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri, tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirleri

- Sınır dışı etme (yabancılara özgü)

2) İDARÎ YAPTIRIMLAR

- Bu türden yaptırımların ortak özelliği, idare yani yürütme tarafından uygulanabilirlikleridir. (İstisnaî olarak mahkeme kararı ya da savcılık tarafından uygulanabilirler)
- Cezaî yaptırımlar ise sadece mahkeme kararı ile yani yargı tarafından uygulanırlar.
- İdarî yaptırımlar, idarî kurul, makam veya kamu görevlisi tarafından uygulanır.
- Uygulanan idarî yaptırım aleyhine, iptali için yargı yoluna başvurulabilir.

2) İDARÎ YAPTIRIMLAR

- İdarî yaptırımlar büyük ölçüde Kabahatler Kanunu'nda düzenlenmişler ama bir çok yerde idarî yaptırımlar ile karşılaşırız.
- A) İdarî para cezası:
- Örn: trafik cezası, kapalı alanda sigara içme cezası, dilencilik için para cezası, gürültü nedeniyle belediyenin kestiği para cezası
- B) İdarî tedbirler:
- Örn: işyerinin kapatılması, ruhsatın geri alınması, meslekten geçici olarak men, yıkım, el koyma, kaydın silinmesi

3) DİSİPLİN CEZALARI

- Ceza denmesine karşın, teknik anlamda ceza ya da cezaî yaptırım değildirler. Belirli bir statü ya da üyelik nedeniyle uygulanan disiplin kuralları söz konusudur. Bahsi geçen disiplin, belirli bir mensubiyet, belirli bir iş ya da işyeri nedeniyle gerekli görülen disiplindir. Sadece belirli bir statüde olan ya da üye olan kişilerin, disiplin hukukuna aykırı davranışlarının sonucu olarak uygulanan özel yaptırımlardır.
- Örn: devlet memurluğu, öğrencilik, TSK Disiplin Kanunu, TBMM üyeleri, meslek kuruluşu, dernek ya da kulüp üyeliği
- Disiplin amiri ya da disiplin kurulu tarafından verilir, aleyhine yargı yoluna başvurulabilir.

4) TAZMİNAT

- Hukuka aykırı davranış neticesinde, başkasının zararına neden olan kişiye uygulanır. Zarar verici olaydan önceki durum ile sonraki durum arasındaki fark tazminatın konusudur.
- Kişinin malvarlığında haksız olarak ortaya çıkan kaybın (maddî zarar) giderilmesi amacıyla: maddî tazminat
- Kişinin manevi varlığına yapılmış saldırı sonucunda yaşanan kaybın (manevî zarar) giderilmesi amacıyla: manevî tazminat

4) TAZMİNAT

- Zararın giderilmesi borcu veya tazminat borcu :
 - önceden kurulmuş bir hukuksal ilişkiden kaynaklanabilir. (satım sözleşmesi, evlenme, iş akdi, rekabet yasağı sözleşmesi)
 - önceden kurulmuş hiç bir hukuksal ilişki yokken de ortaya çıkabilir. (haksız fiil – trafik kazası, balkondan aşağı düşen saksı)
 - idarenin eylem ve işlemlerinden de kaynaklanabilir. (haksız olarak işten çıkarma, belediyenin inşaatı, haksız yıkım, hukuka aykırı şiddet, AİHS ihlali)
- (!) Aynı olayda hem ceza sorumluluğu hem tazminat sorumluluğu gerçekleşebilir. Suç için ceza, zararın giderilmesi için tazminat uygulanır. (Örnek: trafik kazası)

5) CEBRÎ İCRA

- Borcunu yerine getirmekten kaçınanlara karşı, alacaklıyı korumak için devlet gücünün kullanılmasıdır. Alacaklının talebi üzerine, borcun devlet zoruyla yerine getirilmesidir.
- İki şekilde gerçekleşebilir:
 - 1) mahkeme kararının yerine getirilmesi (ilâmlı icra)
 - 2) mahkeme kararı olmaksızın, borcu kanıtlayan geçerli bir belgeye dayanarak borcun zorla yerine getirilmesi (ilâmsız icra)
- (!) Cebrî icra ancak borçlunun malvarlığı üzerinde gerçekleştirilebilir. (1) Başkasının malvarlığı üzerinde olamaz. (2) Vücudu ya da manevî varlığı üzerinde olamaz.
- (!) Para ile ölçülemeyen borçlar bakımından da cebrî icra mümkündür. (Örn: ana ya da baba için çocuğu ile görüşme hakkı)

6) HUKUKÎ GEÇERSİZLİK

- Bir hukuksal işlemin, hukuk kurallarınca öngörölmüş olan koşullara uyulmayarak yapılması, işlemin hukuken geçersiz olması sonucunu doğurur.
- Hukuka aykırı işlemin, hukuk tarafından geçersiz sayılması, hukuksal korumayı engeller. Bu da hukuka aykırı işlemlere karşı bir yaptırımdır.
- Hukuka aykırı işlem, hukuk düzeni bakımından,
 - 1) hiç varlık kazanamayabilir: yokluk, mutlak butlan (batıl)
 - 2) ya da varlık kazanmasına rağmen sonradan bu varlığını yitirebilir: nisbî butlan(geçersizlik), iptal edilebilirlik, idarî işlemin iptali, anayasaya aykırı kanunun iptali

6) HUKUKÎ GEÇERSİZLİK

- Hukuksal geçerlilik şartları:

- Yetkiye ilişkin olabilir: evlendirme memuru, yargı-yürütme, velayet, amir-memur
- Şekle ilişkin olabilir: vasiyetname, tapu sicili, yazılı bildirim, imza
- İçeriğe ilişkin olabilir: konusu ahlâka aykırı veya kamu düzenine aykırı sözleşmeler, aynı cinsiyetten olanların evlenmesi, haksız fesih, rekabetin korunmasına aykırı anlaşma